

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВЪРХОВЕН
КАСАЦИОНЕН
СЪД

ИЗХ. №

4/2017
20.06.2017

НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Вх. № К.П-753-03-21
дата 20.06.2017 г.

ДО
Г-Н ДАНАИЛ КИРИЛОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЯТА
ПО ПРАВНИ ВЪПРОСИ
КЪМ ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТТО
НАРОДНО СЪБРАНИЕ

На Ваш изх. № 753-03-21/16.06.2017г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН КИРИЛОВ,

Във връзка с писмото Ви под горния номер, приложено, изпращам на Вашето внимание становище на съдиите от Наказателна колегия на Върховния касационен съд относно изпратения ни за съгласуване законопроект за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, № 702-01-4, внесен от Министерския съвет на 13.06.2017г.

Приложение: съгласно текста.

С уважение,

ПАВЛИНА ПАНОВА

**ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ВЪРХОВНИЯ КАСАЦИОНЕН СЪД
И ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАКАЗАТЕЛНА
КОЛЕГИЯ**

СТАНОВИЩЕ

на Наказателната колегия на
Върховния касационен съд на Република България

Относно: Законопроект за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс, № 702-01-4, внесен от Министерския съвет на 13.06.2017г.

Предложеният за становище проект на Закон за изменение и допълнение /ЗИД/ на Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/ предвижда промени, които целят ускоряване на процеса и обезпечаване на качествена работа в досъдебната фаза; преодоляване на затрудненията в правоприлагането чрез прецизиране на действащите правни институти, промяна в подсъдността и подследствеността на престъпленията с корупционен елемент, извършени от лица, заемащи висши държавни длъжности, задължени по Закона за публичност на имуществото; преодоляване на нормативния недостиг на действащата правна уредба и съобразяването ѝ с Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета (ОВ L 315 от 14 ноември 2012 г.) и с Рамково решение 2009/948/ПВР на Съвета от 30 ноември 2009 г. относно предотвратяване и уреждане на спорове за упражняване на компетентност при наказателни производства, създаване на регламент за отправяне на преюдициални запитвания по наказателноправни въпроси до Съда на Европейския съюз.

I. Законодателни изменения, насочени към ускоряване на наказателното производство.

1. Предлаганите нормативни промени, съдържащи се в §§. 12, 14, 34, 37, 42, 47, 51, 56, 62 и 69 на ЗИД на НПК следва да бъдат подкрепени. В тях е заложена нова концепция, обективираща разбирането, че по дела за престъпления от общ характер предаването на съд се извършва само след като окончателно е решен въпросът за допуснатите на досъдебното производство отстраними съществени нарушения на процесуалните правила, с изключение на тези допуснати при събирането и проверката на доказателствения материал.

Предвижда се провеждане на разпоредително заседание от съдебен състав, с участие на прокурора, подсъдимия и неговия защитник,

пострадалия или неговите наследници, повереника, представител на ощетеното юридическо лице или на министъра на финансите, в качеството му на представляващ държавата, в което се решават окончателно въпросите относно допуснатите процесуални нарушения в досъдебната фаза и се преклутира възможността за отмяна на това основание на присъда или решение на съд. След влизане в сила на съдебния акт от разпоредителното заседание и насрочване на делото за разглеждане, страните не могат да правят възражения и да искат връщането му на прокурора на това основание пред въззивната или касационна инстанция.

Чрез въведената нова процедура и с предлаганите в чл.288, чл.320, чл.335 и чл.351 от НПК промени се предотвратява съществуващата към настоящия момент възможност за констатиране на допуснати нарушения в досъдебната фаза едва в края на първоинстанционното или във въззивното и касационно производство, и връщане на делото за ново разглеждане в предходните фаза или стадий на процеса, което често води до злоупотреба с права, обезсмисля проведените до този момент процесуални действия и забавя съществено наказателното производство, с всички негативни последици и предпоставени от тях осъдителни решения на Европейския съд по правата на човека /ЕСПЧ/ за неспазване на чл.6 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи /КЗПЧОС/, свързано с провеждането на справедлив процес в разумни срокове.

Очертаните изменения са съобразени и с основополагащите принципи на чл.13 и 14 от НПК, доколкото не възпрепятстват решаващия съд при изпълнение на задължението си за разкриване на обективната истина в наказателния процес да преценява по вътрешно убеждение доказателствения материал от досъдебната фаза на производството, с изрично предписаната в нормите на чл.320 и чл.351 от НПК процесуална възможност страните да правят възражения за съществени нарушения на процесуалните правила в досъдебното производство, относими към допускането, събирането, проверката и оценката на доказателствата.

Новите правила не ограничават и статута на процесуалните субекти. С визираното участие на прокурора и на лицата по чл.247б, ал.1 и 2 от НПК /тук е допусната неточност в §34, чл.248, ал.5 от НПК, в който вместо лицата по чл.247б, ал.1 и 2 от НПК е изписано лицата по чл.247б, ал.2 и 3 от НПК/ и с предвиденото двукратно произнасяне по въпроса за допуснатите при досъдебното разследване процесуални нарушения от съдебен орган /по чл.248 и по чл.249, ал.3 от НПК/, се охраняват процесуалните им права, като се създават условия за проявена от тях активност в производството, мотивирана от въведената преклузия.

В коментирания смисъл за ускоряване на наказателния процес в съдебната фаза допринася и новата редакция на чл.252, ал.1 от НПК, изискваща незабавното разглеждане на делото след провеждане на разпоредителното заседание, когато са налице основанията за прилагане на диференцираната процедура по реда на глави *двадесет и седма*,

двадесет и осма, и *двадесет и девета*, като се констатира процесуална непрецизност по отношение на използвания израз *по искане на страните* досежно правоприлагането на глава *двадесет и осма* – *Освобождаване от наказателна отговорност с налагане на административно наказание*, което при наличието на основанията в чл.78а от НК е императивно.

2. В разисквания аспект подкрепя заслужават и предлаганите разрешения в законопроекта за усъвършенстване на действащата нормативна уредба на бързото и незабавно производство, чрез създаване на единен процесуален ред за ускорено разследване в досъдебната фаза и разширяване на приложното му поле /§§. 58-62 на ЗИД на НПК/.

Визираните промени в чл.356 - чл.361 от НПК премахват изкуствено въведеното разделяне на двете процедури, въпреки сходството между основанията за започване и особеностите в процесуалното им развитие. Те удовлетворяват и преследваната цел - да се ограничат възможностите за последващо произволно прилагане на общите правила и да се постигне процесуална икономия и бързина, при стриктно спазване на правата на всички процесуални субекти и предвидени надеждни гаранции за това.

3. Със ЗИД на НПК се въвежда и ново ускорително средство, по подобие на жалбата за бавност в гражданския и административния процес, приложимо и в двете фази на наказателното производство - §. 64, Глава *двадесет и шеста* от НПК- „Ускоряване на наказателното производство”.

Върховният касационен съд споделя аргументите на вносителя на законопроекта, че предложеният нов модел за ускоряване на наказателния процес е изготвен при съблюдаване на критиките към действащата процедура, уредена в чл.368 - 369 от НПК, в постановените от ЕСПЧ решения, сочещи че предвиденото към настоящия момент средство за защита предотвратява „бъдещо забавяне само в досъдебното производство”; създава благоприятни последици единствено за „лицата, срещу които официално са повдигнати обвинения”; използва „формален критерий, за да измери „разумния срок и противно на обществения интерес създава условия извършители на престъпления да не бъдат предадени на съд, вследствие на ненадлежно прекратяване на наказателното преследване”¹; както и че то не отговаря на изискванията на Конвенцията за ефективно разследване в случаите на тежко посегателство на основните човешки права и използването му е станало причина за констатирани от Съда нарушения на нашата държава на чл.чл.2, 3, 4 и 8 от КЗПЧОС².

Измененията отчитат и становищата на Докладчика на ПАСЕ и Отдела за изпълнение на решенията на ЕСПЧ към Съвета на Европа, както

¹ Пар.119 от пилотното решение на ЕСПЧ „Димитров и Хамънов срещу България“

² Решение на ЕСПЧ по делата „Шишкови срещу България”, „Бисер Костов срещу България”

и препоръката на Комитета на министрите към Съвета на Европа, дадена в рамките на 1179-то си събрание на 26.09.2013г., според които изпълнението на решенията на Съда в Страсбург не предполага въвеждане на вътрешноправно средство, водещо до безнаказаност, а е въпрос на справедливост и спрямо жертвите на престъпления, и най-вече на спазване на принципа на върховенство на правото.

В контекста на изложеното следва да бъдат подкрепени промените, очертаващи правоприлагането на искането за ускоряване на наказателното производство в досъдебната и съдебна фаза на процеса; разширяването на кръга на лицата, които могат да използват това процесуално средство; премахването на възможността за прекратяване на наказателното производство като санкция от необоснованото му забавяне и въвеждане на процедура, подобна на предвидената в нормативната уредба на Австрия /чл.91 от австрийския Закон за съдилищата/, в съответствие с европейските стандарти.

Разумно разрешение е изоставянето на досегашното формално разглеждане на искането, с отчитане единствено на периода след привличане на обвиняемия и въвеждането на обективни критерии при преценка на забавеното досъдебно и съдебно разследване - фактическа и правна сложност на делото, проведените и предстоящи за провеждане процесуални действия, причините за неуспех при събиране, проверка и оценка на доказателства, съобразени с тези, използвани от ЕСПЧ, при установяване на нарушение на правото на решаване на делото, в разумен срок, закрепено в чл.6 от Европейската конвенция.

Налице е обаче известна неяснота по отношение на правомощията на съда, разглеждащ подаденото до него искане за ускоряване на производството. Същите изчерпват ли се само с определяне на подходящ срок за извършване на действията или включват и възможността съответният компетентен орган за вземе решение за липса на процесуална нужда от провеждането им, поради приобщения по делото доказателствен материал, при което се ангажира с позиция по доказателствата, създаваща основание за отвод, при условията на разпоредбата на чл.29, ал.2 от НПК. Неоправдано дълъг е и предвиденият в чл.368а, ал.3 от НПК едномесечен срок от постъпването на искането, при изтичането на който то се счита за оттеглено, ако решаващият съд извърши съответните действия. Това би довело до допълнителна забава при разглеждането на делото, като в този смисъл по-удачна би била използваната в чл.255 - 257 от ГПК формулировка за „незабавно изпращане на искането до съда, оправомощен да го разгледа, като при извършване на съответното процесуално действие, то да се счита оттеглено”.

Съществува процесуална непълнота и относно правните последици при неспазване от разследващия в досъдебното производство или от решаващия съд на определения от компетентния орган срок за осъществяване на процесуалните действия. Нормативната уредба в този й

вид, независимо от установената от съдилищата практика за смекчаване на наказателната репресия на подсъдимия при разглеждане на делото в неразумни срокове и от предвидените в Закона за съдебната власт /ЗСВ/ мерки за търсене на дисциплинарна отговорност на конкретния магистрат и за обезщетяване на заявителя в производствата по глава *трета „а“* от ЗСВ, след влизане в сила на акта, с който е констатирана забавата, крие реална опасност от липса на процесуален ефект.

II. Законодателни промени, свързани с прецизиране на съществуващи разпоредби:

1. Централно място сред измененията и допълненията, целящи по-голяма прецизност и предвидимост на правоприлагането заемат предложенията, визирани в §§. 1, 2, 34, т. 7, 43, 44, 52, 57 и 70 и логически свързаното с тях изменение в Закона за административните нарушения и наказания /ЗАНН/, съдържащо се в §.80 от проекта. Като цяло предлаганите промени са провокирани от Тълкувателно решение № 3/22.12.2015г. по тълкувателно дело № 3/2015г. на ОСНК. Една част от тях – тези по §.1, т.1, по §.2 и §.70 уреждат реда и процесуалните способности, посредством които следва да бъде отстранено нарушението на забраната по чл.4, ал.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС за повторно осъждане или наказване на едно и също лице за едно и също деяние в случаите, когато е налице приключило административно-наказателно производство с характер на наказателно и едновременно с това по отношение на него се развива и наказателно производство за същото деяние. Предвиденият законов механизъм включва три етапа: 1. спиране на наказателното производство до решаване на въпроса за възобновяване на първото по време административно-наказателно производство; 2. възобновяване на неправилно образуваното и проведено административно-наказателно производство и отмяна на влязлото в сила наказателно постановление или съдебно решение; 3. продължаване на процесуалните действия по наказателното дело.

Предложените изменения са крайно належащи не само защото създават ефективни гаранции, че няма да бъдат допускани за в бъдеще нарушения на чл.4, ал.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС, но и защото преодоляват съществуващата понастоящем обществено неприемлива възможност деяния, които по естеството си са престъпления изобщо да останат несанкционирани или за тях да бъде наложено административно наказание вместо такова по Наказателния кодекс. Най-съществената последица от тези изменения е запазване висящността на образувания втори наказателен процес до отстраняване на процесуалната пречка за

провеждането му. По този начин се осигурява приключване на делото в разумни срокове, тъй като извършените до момента действия няма да изгубят своята процесуална стойност, а събраните доказателства ще могат да се ползват при обосноваване на обвинителната и защитната теза и да послужат като надлежна основа за крайния съдебен акт. Наред с това ще бъде спазен принципът за поглъщане на административно-наказателната отговорност от наказателната и за приоритетното значение именно на последната. Ще бъдат гарантирани в максимална степен и правата на пострадалите от престъплението.

Като критична бележка към предлаганите промени следва да се посочи, че приложното поле на основанието за спиране на наказателното производство по чл.25, т.5 (§.2 от проекта) е неоснователно разширено. С оглед настоящата редакция на коментиранията разпоредба в обхвата му попадат всички приключили административно-наказателни производства без значение дали имат характер на наказателно производство по смисъла на КЗПЧОС. Само последните обаче, квалифицирани като такива съобразно критериите „Енгел”, дават основание да се обсъжда нарушение на чл.4, §.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС и налагат наказателното производство да бъде спряно до решаване на въпроса за възобновяване на по-рано приключилото административно-наказателно производство. В случаите, когато административно-наказателното производство не може да бъде определено като наказателно по смисъла на КЗПЧОС нарушение на Конвенцията няма. В подобна хипотеза спирането на наказателното производство е ненужно и ще доведе до неоправдано забавяне на процеса. Ето защо е необходимо в т.5 на чл.25 изрично да се отбележи, че административно-наказателното производство е с характер на наказателно.

Положителна оценка заслужава и предложеното с §.1 от законопроекта ново основание за прекратяване на наказателното производство. То е съобразено с обстоятелството, че наказателното производство не може да остане висящо, когато съответният прокурор, въпреки наличието на основания за това, не упражни правомощията си да поиска възобновяване на проведеното в нарушение на чл.33, ал.2 от ЗАНН административно-наказателно производство или когато искането му не бъде уважено. В този случай единствената процесуална възможност за отстраняване на нарушението на чл.4, §.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС е именно прекратяване на второто по ред наказателно производство.

В принципен план заслужава подкрепа и предлаганото с §.80 от проекта изменение на ЗАНН чрез въвеждане на ново основание за възобновяване на административно-наказателните дела и посочване на сроковете и компетентните органи, които могат да направят искане на това основание. То е логическо продължение на идеята за въвеждане на ефективен законов механизъм за отстраняване на нарушенията на чл.4, §.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС при наличието на приключило

административно-наказателно производство с характер на наказателно и на незавършил наказателен процес за същото деяние. Новото основание за възобновяване на административно-наказателното производство по чл.70, б. „Д” от ЗАНН е относимо към всички хипотези, при които вследствие на неправилна преценка относно естеството на извършеното общественоопасно и противоправно деяние и степента, в която то застрашава или уврежда обществените отношения, наказващият орган излиза извън пределите на своята компетентност и издава наказателно постановление за деяние, което не съставлява административно нарушение, а престъпление. По този начин се утвърждава принципното положение, че при конкуренция на наказателна и административно-наказателна отговорност предимство има първата. Въвеждането на ново основание за възобновяване на административно-наказателното производство е абсолютно необходимо, тъй като нарушението на чл.4, §.1 от Протокол № 7 към КЗПЧОС не може да бъде отстранено посредством съществуващите до момента основания и по-специално това по чл.70, б. „Г” от ЗАНН. Достатъчно е да се подчертае, че задължително изискване за прилагане на чл.70, б.„Г” от ЗАНН и за възобновяване на административно-наказателното производство е наличието на влязла в сила присъда, което е в пряко противоречие с правилото *non bis in idem*.

Следва да се отбележи обаче, че в редакцията, представена на вниманието на Върховния касационен съд, новата разпоредба на чл.70, б. „Д” от ЗАНН (§.80, т.3 от проекта) е неясна, нелогична и езиково неиздържана и поради това се нуждае от корекции. Необходимо е да се посочи изрично, че административно-наказателното производство се възобновява, когато деянието, за което е приключило административно-наказателно производство с характер на наказателно, съставлява престъпление. По този начин ще бъде избегнато неправилното тълкуване и прилагане на закона и ще се осигури предвидимост на правораздаването.

Втората група изменения и допълнения, визирани в §§. 43, 44, 52, 57 и 70 от проекта, запълват съществуваща понастоящем празнота в закона като предписват дължимите действия от съда, когато установи, че деянието, описано в обвинителния акт не съдържа признаците на престъпление, а съставлява административно нарушение. Налагането на административно наказание от съда, който е разгледал делото, гарантира бързина и процесуална икономия, тъй като няма да е необходимо същото да бъде изпратено на друг съдебен или административно-наказващ орган. Съответната административна санкция ще бъде наложена от съд след провеждането на наказателен процес в условията на публичност, състезателност и непосредственост, като подсъдимият разполага с всички предоставени от НПК гаранции за реализиране на правото му на защита. Не е без значение и обстоятелството, че именно съдът, разгледал делото, е запознат в детайли със спецификите на казуса и е в състояние да извърши

вярна и точна преценка както за закона, под който се субсумира поведението на подсъдимия, така и за смекчаващите и отегчаващите обстоятелства, които имат значение за вида и размера на наказанието.

2. Върховният касационен съд изразява подкрепата си и за предлаганите изменения с §.38 и логически свързания с него §.3 от проекта. Съществуващата понастоящем забрана съдът да обсъжда наличието на обосновано предположение в производството по чл.270 от НПК доведе до редица решения на ЕСПЧ, с които България беше осъдена за нарушаване на КЗПЧОС. С отпадането ѝ ще бъдат избегнати нови осъдителни решения, което ще доведе до спестяване на значителен финансов ресурс. С не по-малко значение е и обстоятелството, че по този начин ще се постигне повишаване доверието на международните институции по правата на човека към България. В същото време с отмяната на основанието за отвод по чл.2, ал.1, б. „Г” от НПК, визирано в §.3 от проекта, ще бъде избегната необходимостта делото да започне отначало след произнасяне на съда в производство по чл.270 от НПК и ще се гарантира разглеждане на делото в разумен срок.

Разбира се, следва да се държи сметка и за опасността при обсъждане наличието на обосновано предположение съдът да навлезе дълбоко в съществуването на делото и да изрази предубеденост, което ще даде основание за отвод по чл.29, ал.2 от НПК и ще доведе до забавяне на наказателното производство поради необходимостта съдебното следствие да започне отначало.

3. Във връзка с измененията, съгласно които качеството на пострадал с произтичащите от него права за участие в съдебната фаза като частен обвинител и граждански ищец са обвързани с претърпените съставомерни вреди Върховният касационен съд намира за уместно да отбележи следното:

Безспорно, посредством изричното отбелязване, че пострадал и ощетен юридическо лице по смисъла на НПК са само тези, които са претърпели вреди – елемент от състава на престъплението усилията на органите на досъдебното производство и на съда ще бъдат концентрирани върху решаване на съществените въпроси в наказателния процес, свързани с извършеното престъпление, неговия автор и отговорността на последния. В известна степен ще се постигне по-голяма бързина на наказателния процес и приключване на делата в разумни срокове, доколкото се стеснява кръгът от лица с права по чл.76, чл.84 и чл.227, ал.2 от НПК и решаващият орган ще е длъжен да призове и да осигури възможност за участие в производството само на лицата, претърпели съставомерни вреди.

В същото време предлаганите изменения крият и немалко рискове. На първо място качеството на пострадал от престъплението предпоставя не

само правото на жертвата на престъплението да участва в наказателния процес като граждански ищец и да получи обезщетение за претърпените от него имуществени или неимуществени вреди, но и това да поиска конституиране като частен обвинител, за да поддържа обвинението наред и независимо от прокурора, както и правото да атакува онези актове, които накърняват неговите права и законни интереси, сред които важно място заемат например постановленията на прокурора за спиране или прекратяване на наказателното производство. Вярно е, че и при изрично обвързване на качеството на пострадал и ощетено юридическо лице с вредите, елемент от състава на престъплението за лицата, претърпели несъставомерни вреди, остава открита възможността да предявят иск по общия исков ред, но и в този случай остава необходимостта гражданският съд да изчака приключването на наказателното производство, което от своя страна ще доведе до забавяне на обезщетението. И ако все пак може да се поддържа, че това право няма да бъде засегнато съществено от предлаганите изменения, то различно е положението с другите процесуални права на пострадалия, за чиято защита не съществува друг процесуален ред.

Наред с това е налице реална опасност съществуващите противоречия при тълкуването и прилагането на закона не само да не бъдат преодолені, каквато е целта на проекта, но и да се задълбочат, доколкото редица разпоредби от Особената част на Наказателния кодекс /НК/ се нуждаят от прецизиране и от значително по-ясно и конкретно очертаване на съставомерните признаци и на вредите като елемент от състава на престъплението.

Що се отнася до изменението, предложено в §.6, ал.2 от проекта за изменение и допълнение на НПК, Върховният касационен съд се солидаризира с него. С изричното въвеждане на задължение за органите на досъдебното производство и съда да уведомяват не само пострадалото физическо лице, но и ощетеното юридическо лице и министъра на финансите за правата им да предявят граждански иск се отстранява законодателен пропуск и се гарантира равнопоставеност на субектите, претърпели вреди от престъплението.

4. С §.68 от проекта се предвижда разширяване на кръга дела, подсъдни на Специализирания наказателен съд. Като отчита, че предложеното изменение и допълнение на разпоредбата на чл. 411 от НПК е израз на провежданата от законодателя наказателна политика, Върховният касационен съд намира, че следва да изложи някои критични бележки във връзка с него.

Специализираният наказателен съд и Апелативният специализиран наказателен съд, както и съответстващите им прокуратури бяха създадени със Закона за изменение и допълнение на ЗСВ, обн. ДВ, бр. 1/2011г. Със

Закона за изменение и допълнение на НПК, обн. ДВ, бр. 13/2011г. бяха приети особените правила, по които се разглеждат делата, подсъдни на тези съдилища. Независимо от различните редакции, които претърпя разпоредбата на чл.411а от НПК, до настоящия момент законодателят е бил последователен при обективизиране на концепцията си, че изключителната подсъдност на специализираните съдилища обхваща всички престъпления, които могат да бъдат квалифицирани като организирана престъпност. От средата на 2015 г. на този съд са подсъдни и делата за престъпления против републиката по Глава първа от НК.

Коментираното изменение и допълнение на НПК представлява съществено отстъпление от идеята, че компетентността на специализираните съдилища се определя единствено съобразно предметен критерий, свързан с правната квалификация на деянието. Посочени са осем категории субекти, чиято длъжност предопределя промяна на подсъдността и разглеждане на делата от специализираните вместо от общите съдилища. В Решение № 10/15. 11. 2011г. по к.д. № 6/2011г. Конституционният съд, макар и във връзка с обявената за противоконституционна разпоредба на чл. 411а, ал. 4 от НПК, е посочил, че това е несъвместимо със специализацията на този съд по материя. Вероятно заради това в проекта при очертаване на новата компетентност на специализираните съдилища е посочено, че подсъдни на този съд ще бъдат само определени престъпления, извършени от осемте категории лица. В мотивите към проекта се сочи, че на специализираните съдилища се възлагат за разглеждане делата, свързани с корупция по високите етажи на властта. Внимателният прочит на §.68 от проекта обаче води до извод за липса на ясни критерии, по които е очертана новата компетентност на специализираните съдилища. В кръга от делата, подсъдни на тези съдилища са включени както престъпления със субект длъжностно лице, така и такива, за осъществяването на които не е необходимо длъжностно качество и техен автор може да бъде всяко наказателноотговорно лице – такива са тези по чл.212 – 212а, по чл.250 – 251 от НК и по чл.313 от НК. За друга част от тях е характерно, че целта или намерението за набавяне на имотна или всякаква друга облага не е елемент от престъпния състав и в този смисъл те трудно биха могли да бъдат квалифицирани като корупционни – такива са например тези по чл.219 и чл.220 от НК. От друга страна като мотив за предложеното изменение се изтъква и опита на магистратите в специализираните съдилища. С оглед кръга от дела, подсъдни на тези съдилища до момента, специализацията на работещите в тях съдии (а това се отнася и до тази на прокурорите в съответните прокуратури) обхваща само и единствено делата за престъпления, извършени от организирани престъпни групи. Тя обаче не е нито предпоставка, нито гаранция за специализация, разширени познания и значителен опит по отношение на делата за престъпления, които съгласно

проекта ще бъдат възложени на тези съдилища. Една част от тях – тези по чл.201 – 205, чл.219 и чл.220 от НК, по правило разкриват значителна фактическа и правна сложност и изисква сериозна допълнителна квалификация на магистратите от специализираните съдилища и прокуратури. Друга, също немалка група от престъпленията, посочени в §.68 от проекта поначало не предполага някаква съществена фактическа или правна сложност, която да налага да бъдат използвани знанията и професионалните умения на специализираните съдилища вместо тези на районните съдилища, на които тези дела са подсъдни понастоящем – достатъчно е да се посочат тези по чл.299, чл.310-311 и чл.313 от НК. Всичко това оставя впечатление, че изброените в §.68 от проекта текстове от НК са по-скоро механичен сбор от правни норми.

Извън коментирания по-горе предложения изричното внимание на Върховния касационен съд заслужават и следните изменения и допълнения, касаещи прецизиране на съществуващи разпоредби в НПК:

1. Касационната инстанция счита, че следва да бъдат подкрепени промените в диференцираната процедура по Глава двадесет и девета от НПК, предложени с §§. 66 и 67 от НПК. Новата ал.2 на чл.383 от НПК изрично предвижда правомощия на съда, одобрил споразумението, да определи общо наказание на основание чл.25 и чл.27 от НК и да се произнесе по приложението на чл.53 от НК, като определя и процесуалния реда, по който следва да бъдат решени тези въпроси. По този начин се запълва съществуващата законодателна празнота, преодоляват се съществуващите затруднения при тълкуването и прилагането на закона и произтичащата от тях противоречива съдебна практика.

Като положително следва да бъде оценено и допълнението, направено с §.67 от проекта. С възможността друг състав да се произнесе по споразумението, сключено между прокурора и защитника на някой от подсъдимите, се избягва необходимостта от отвод на съдебния състав, който го е одобрил. Делото не започва отначало, а продължава в първоначалния състав, като извършените от него действия запазват валидността си и се гарантира бързина на производството и процесуална икономия.

Подкрепата на касационния съд заслужават и допълненията, направени с §.65 и §.79 от проекта. И в двете разпоредби като условие за допустимост на приложението на споразумението, респ., на освобождаването от наказателна отговорност с налагане на административно наказание изрично е отразено, че следва да бъдат възстановени единствено съставомерните имуществени вреди. По този начин ще бъде разширено приложното поле на диференцираните процедури по Глава двадесет и осма и Глава двадесет и девета от НПК. На

първо място това означава, че значително ще бъдат съкратени сроковете за разглеждането на делата, предвид приключването им с влязъл в сила съдебен акт на една съдебна инстанция (когато делото е решено със споразумение) или максимум на две инстанции (при прилагането на чл. 78а от НК). Налагането на санкция с влязла в сила присъда в кратки срокове след извършване на престъплението има и значителен социален и възпитателен ефект, защото утвърждава принципа за неизбежност на наказанието. Друг положителен ефект със значителна тежест от предложеното изменение е свързан със спестяване на значителни разходи за възнаграждения на вещи лица, а доста често – и на свидетели. Ще бъдат спестени и такива за обезщетения по евентуални осъдителни решения на Европейския съд по правата на човека срещу България. По този начин бюджетът ще бъде значително облекчен. Наред с това ще се преодолеят противоречията в съдебната практика и ще се осигури предвидимост на правосъдието. Същевременно предлаганото изменение няма да рефлектира съществено върху правата на лицата, претърпели несъставомерни вреди. Те няма да бъдат лишени от възможност за защита на законните си права и интереси, защото разполагат с общия исков ред по ГПК, който се явява достатъчна гаранция за достъпа им до съд.

2. Като положителни следва да бъдат оценени предлаганите промени, предвиждащи възможност за въззивен съдебен контрол върху актовете на съда, с които са наложени глоби на участници в наказателния процес – §§. 16 – 19, 23, 36 и 39 от проекта. Прави впечатление обаче, че в част от случаите – тези по §§. 16 – 18, 36 и 39 от проекта, е предвидено, че на обжалване подлежат определенията, с които съдът е отказал да отмени наложената глоба, а в други – по §§. 19 и 23 – тези, с които е наложена глобата. Тъй като предлаганите изменения визират една и съща правна проблематика, е необходимо да бъде възприет идентичен подход, като се предвиди, че във всички случаи на въззивен съдебен контрол подлежат единствено отказите на съда да отмени санкциите, наложени от него на свидетели, експерти, поемни лица и др. По този начин на участниците в наказателния процес ще бъде предоставена еднаква възможност за защита срещу неоснователно налагане на глоби. Ще се постигне и процесуална икономия, тъй като спорът за законността на наложената санкция може да бъде разрешен още от първостепенния съд без да се налага ангажирането и на въззивната инстанция.

3. Върховният касационен съд изразява положително становище и по промените, визирани в §.23, т.2 от проекта, като счита, че с разширяване на възможността за разпит на вещи лица чрез видеоконференция или телефонна конференция и по отношение на експерти, намиращи се в страната, ще бъде постигната не само бързина и процесуална икономия, но

и ще бъдат спестени финансови средства за заплащане пътните разноски на вещите лица.

4. Положителна оценка заслужават и промените по §.72 от проекта. Предвидената с тях компетентност на съда по местонахождение на лечебното заведение да се произнесе по продължаване, замяна или прекратяване на принудителното лечение е гаранция за разглеждане на делото в разумен срок, тъй като ще изключи споровете за подсъдност и е свързана с минимални неудобства и разходи за страните и експертите.

III. Законодателни промени, целящи привеждане на Наказателно-процесуалния кодекс в съответствие с европейското законодателство:

1. С разпоредбите в параграф 74 от законопроекта се въвеждат изискванията на Рамково решение 2009/948/ПВР на Съвета от 30.11.2009г. относно предотвратяване и уреждане на споровете за упражняване на компетентност при наказателни производства.

Заглавието на предлагания нов раздел „Решение по субсидиарна компетентност“ като формулировка не е достатъчно ясно и не отразява точно същността и характера на процедурата при спор за упражняване на компетентност по наказателно производство. Може би по-адекватно би било заглавие на раздела: „Предотвратяване и уреждане на спорове за упражняване на компетентност“.

Не е особено удачно до сега съществуващият текст на чл. 480 от НПК да стане ал. 1, като по-нататък в алинеите на този текст започва регламента на информиране и решаване на спорове за упражняване на компетентност. До сега съществуващата разпоредба на чл. 480 от НПК урежда хипотезата на престъпление, извършено в чужбина, което е подсъдно и на българските правораздавателни органи, както и дискрецията на компетентния прокурор да реши дали да образува наказателно производство за същото престъпление. Тази разпоредба урежда конкурираща се компетентност в отношенията с която и да е друга държава, а не само с държава – членка на ЕС.

Докато предвидения нов регламент урежда спорове за упражняване на компетентност само между компетентни органи на държави – членки на ЕС.

Поради това, не изглежда удачно механичното смесване на двете различни хипотези. По-логично би било досегашната разпоредба на чл.480 от НПК да остане самостоятелна разпоредба, а въвеждането на изискванията на обсъжданото Рамково решение да бъде осъществено чрез създаване на самостоятелен раздел.

В предложения текст на чл.480, ал.2 от проекта, се регламентира задължение на компетентните органи от държавите-членки да си предоставят информация при „паралелни наказателни производства“, като се определя обема на дължимата информация. Доколкото в самото Рамково решение отделно е уредено съдържанието на искането и съдържанието на отговора, а в предложения проект има обща разпоредба за съдържанието на информацията, която компетентните органи си предоставят взаимно, в тази обща разпоредба не е отразено изискването за посочване на информация за фазата, до която е достигнало наказателното производство – а това обстоятелство несъмнено би имало значение при преценката за това, кой орган да разгледа и реши производството.

2. В предложената с параграф 75 нова глава тридесет и седма е регламентиран редът за отправяне на преюдициални запитвания по наказателно правни въпроси.

На практика, предложеният регламент е почти идентичен с този по ГПК, с изключение на уредбата, касаеща мерките за процесуална принуда. Препращането на чл.485, ал.5 към чл.485 не е коректно – може би препращането следва да е към чл.484.

Неприемлива е предложената разпоредба на чл.488, ал.3. На първо място, тя не е коректно формулирана. На второ място, не е допустима забрана за произнасяне по мярка за неотклонение по искане на подсъдим, както и не е допустима забрана за съда за отмяна или изменение на мярката за неотклонение на подсъдим. Такава забрана противоречи както на КЗПЧОС, така и разпоредбите на НПК – чл. 270.

3. С предвиждане на отделни разпоредби в НПК се въвеждат изискванията на Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25.10.2012г. за установяване на минимални стандарти на правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления.

В параграф 9 е предвидено изменение на разпоредбата, регламентираща правата на пострадалия. По отношение на пострадали, който не знае български език, е включено право да получи писмен превод на постановления за прекратяване или спиране на наказателното производство. Не е ясно защо възможността за писмен или устен превод или за предоставяне на резюме е предвидена само за посочените актове на прокурора на досъдебното производство, понеже необходимост от такъв превод може да възникне и в съдебната фаза, например по отношение на документи, включени в доказателствената съвкупност или по отношение на обвинителния акт. Не се предвижда и за проверка на владееенето на български език от пострадалия.

Доколкото в редица разпоредби се предвиждат специални правила за разпит на „свидетел със специфични нужди от защита“, то закономерно в

параграф 76 е дадена легална дефиниция на понятието „специфични нужди от защита“, макар то да не е отнесено към „свидетел“, а към „жертва“, а с последното понятие НПК не борави. Тази дефиниция не е достатъчно ясна, с оглед начина на формулирането ѝ, необходимо е да се прецизира редакцията ѝ. Освен това, в самата дефиниция се съдържат понятия, нуждаещи се от дефиниране – вторично или повторно виктимизиране.

Независимо от определянето на понятието, липсва предвиждане на правила за установяване наличието на такива специфични нужди, а именно констатацията за наличие на „специфични нужди от защита“ предпоставя прилагане на особените правила за разпит на такъв свидетел. Предвижда се с предложената в параграф 22 нова алинея на чл.144, възможност да бъде назначена експертиза за установяване на специфични нужди от защита на свидетел във връзка с участието му в наказателното производство. Очевидно, специални знания по отношение на тази проблематика биха били необходими, но приемането на такова експертно заключение едва ли съставлява единствено основание да се приеме, че даден свидетел има специфични нужди от защита и спрямо него са приложими особените правила при разпита му. Не може да се приеме, че е достатъчно заключението на вещото лице, защото сред обстоятелствата, обосноваващи специфичните нужди, освен „емоционално или психическо страдание“, фигурират също така необходимост от защита от „сплашване и отмъщение“, от вторично или повторно виктимизиране, които като че ли не са предмет на експертна оценка, а на преценка на обстоятелствата по делото. Във въвежданата Директива е предвидено осъществяване на индивидуална оценка на жертвите с цел установяване на специфичните им нужди от защита /чл.22/, като при тази оценка се отчитат личните характеристики на жертвата, видът и характерът на престъплението, обстоятелствата на престъплението. Тези обстоятелства не могат и не следва да бъдат предмет само на експертна оценка, каквото е предложението на вносителя.

Изложените съображения сочат, че установяването на специфични нужди от защита на свидетеля не е прецизно развито в предложения проект и би създавало затруднения в практиката.